

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора медичних наук, професора, завідувачки
кафедри дитячої стоматології ВПНЗ «Львівський медичний університет»
Пиндус Тетяни Олексіївни на дисертаційну роботу Ходзінської Ірини
Романівни**

**на тему «Стан стоматологічного здоров'я у дітей з недосконалим
остеогенезом та шляхи корекції»
подану до спеціалізованої вченої ради ДФ 26.613.248 Національного
університету охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона
здоров'я за спеціальністю 221 «Стоматологія»
(наукова спеціальність «Стоматологія»)**

I. Актуальність теми

Останнім часом спостерігається суттєве зниження загального рівня здоров'я дитячого населення внаслідок зростання поширеності хронічних і спадкових захворювань, що привертає особливу увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників [Zohoori FV, Duckworth RM., 2019, Бебешко ОВ, Бензар ІМ, та інші, 2019]. Багатьма науковими дослідженнями підтверджено взаємообтяжуючий вплив між соматичними захворюваннями і захворюваннями органів ротової порожнини [Хоменко, Л. О., Остапко, О. І. та інші, 2016, Tournis S, Dede AD., 2018, Lamont RJ, Koo H, Hajishengallis G, 2018].

Серед соматичних хвороб, що мають такий вплив, зростає інтерес до захворювань кісткової та сполучної тканини, враховуючи структурно-функціональні складові щелепно-лицьової області [Смоляр НІ, Солонько ГМ, Сов'як ОО., 2012, Безвушко ЕВ., Боднарук НІ., 2015]. За даними О.В. Павленко та В.В. Мельничук, 2015 та Чухрай НЛ, Бондарук Н.І., 2024 у дітей при дисплазії сполучної тканини, та з патологією опорно-рухового апарату встановлено значно вищу ураженість тимчасових зубів карієсом, запалення пародонту відповідало тяжкому ступеню; також виявлені клінічні ознаки ортодонтичної патології порівняно з дітьми без соматичної патології.

В структурі захворювань опорно рухового апарату дітей вагоме місце посідають генетично обумовлені патології, серед яких потребує особливої уваги недосконалий остеогенез (НО) – генетично детермінована патологія з групи колагенопатій, яка характеризується порушенням розвитку та формування кісткової тканини, що зумовлює часті переломи, розлади росту скелета, деформації кінцівок та хребта [Bonafe L, Cormier-Daire V, Hall C, et al., 2015, Зима АМ, Гук ЮМ, Зотя АВ, 2014]. При деяких типах і підтипах НО має місце недосконалий дентогенез [Rossi V, Lee B, Marom R., 2019]. В той же час, дані про стоматологічний статус дітей із НО та особливості надання їм спеціалізованої допомоги в науковій літературі останніх років представлені

вкрай фрагментарно. З огляду на це поглиблене вивчення стоматологічного здоров'я дітей, що страждають на недосконалий остеогенез із виявленням основних факторів ризику становить актуальне питання в стоматології. Розроблення комплексних лікувально-профілактичних заходів, які спрямовано на мінімізацію впливу ключових факторів ризику на виникнення та прогресування основних стоматологічних захворювань у дітей з НО для покращення стоматологічного здоров'я обумовлює обґрунтованість мети та поставлених завдань дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження аспіранта Ходзінської Ірини Романівни «Стан стоматологічного здоров'я у дітей з недосконалим остеогенезом та шляхи корекції» є фрагментом НДР кафедри стоматології дитячого віку НУОЗ України імені П. Л. Шупика «Сучасні аспекти діагностики, прогнозування, профілактики та лікування стоматологічних захворювань у дітей та підлітків» (державний реєстраційний номер 0118U001030; 0116U005968 (супровідний лист 12/42/1 – 27.03:28.1216)) та є фрагментом даної науково-дослідної роботи.

II. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Основні наукові положення дисертації, висновки та рекомендації є обґрунтованими, оскільки розроблені диференційовані лікувально-профілактичні заходи основних стоматологічних захворювань у дітей з НО сприятиме покращенню стану їх стоматологічного здоров'я. Дисертаційна робота має логічно розроблений дизайн, котрий був схвалений комісією з питань біоетики при Національному університеті охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика.

Основні наукові положення, розроблені авторкою, базуються на достатньому обсязі фактичного матеріалу. Під час виконання роботи був проведений аналіз літературних джерел; застосовувалися клінічні; лабораторні методи дослідження. Результати дослідження опрацьовані з використанням сучасних методів медичної статистики. Достовірність отриманих результатів, їх обговорення, висновки дозволяють стверджувати про достатній рівень обґрунтованості сформульованих авторкою наукових положень, які представлені в опублікованих 10 наукових працях, серед яких статті у фахових наукових виданнях, рекомендованих МОН України та у індексованих закордонних виданнях, та у матеріалах науково-практичних конференцій.

В представленому дослідженні Аспірантом Ходзінською Іриною Романівною вперше детально вивчені особливості перебігу основних стоматологічних захворювань та визначені найбільш вагомі фактори ризику стоматологічному здоров'ю у дітей з недосконалим остеогенезом. Деталізовано дані щодо розповсюдженості карієсу, захворювань тканин пародонта, слизової оболонки порожнини рота та зубо-щелепних аномалій у дітей з НО. Вперше досліджено біохімічні властивості ротової рідини та стан мікробіому порожнини рота у дітей з НО як фактори ризику стоматологічних захворювань.

На підставі клінічних досліджень та лабораторних показників були обґрунтовані та розроблені диференційовані лікувально-профілактичні заходи основних стоматологічних захворювань з урахуванням особливостей перебігу та сучасних підходів лікування НО, а також визначено терапевтичну ефективність запропонованого лікувально-профілактичного комплексу, направлено на корекцію виявлених факторів ризику та підвищення рівня стоматологічного здоров'я дітей з НО.

III. Практична значимість дослідження

Спираючись на отримані дані результатів клінічних та лабораторних досліджень щодо особливостей стану стоматологічного здоров'я дітей з недосконалим остеогенезом запропонований, теоретично обґрунтований, випробуваний та впроваджений у практичну діяльність лікарів-стоматологів лікувально-профілактичний комплекс, спрямований на корекцію біохімічних властивостей ротової рідини, відновлення мікробіому порожнини, редукцію приросту інтенсивності карієсу, поширеності захворювань пародонта та СОПР, що сприятиме підвищенню ефективності комплексної профілактики і лікування дітей та підлітків із НО та покращенню стану їх стоматологічного здоров'я.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес кафедри стоматології дитячого віку НУОЗ України імені П.Л. Шупика, практичну діяльність стоматологічного відділення НДСЛ ОхМатДит, кафедри стоматології післядипломної освіти ДВНЗ "Ужгородський національний університет", а також в практичну діяльність КНП ОНП "Обухівська стоматологічна поліклініка" Обухівської міської ради та ТОВ "Університетська стоматологічна поліклініка" м. Ужгород

IV. Оцінка змісту роботи, її значення в цілому, зауваження щодо оформлення.

Дисертаційна робота Ходзінської Ірини Романівни «Стан стоматологічного здоров'я у дітей з недосконалим остеогенезом та шляхи корекції» побудована за традиційною схемою, викладена літературною українською мовою і складається із анотації, переліку умовних скорочень, вступу, огляду літератури, розділу "Об'єкти та методи досліджень", трьох розділів власних досліджень, розділу розділу аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, трьох додатків та списку використаної літератури, який містить 227 найменувань, з них 90 кирилицею, 137 латинецею та трьох додатків. Роботу викладено на 149 сторінках машинопису, ілюстровано 34 таблицями та 34 діаграмами та рисунками.

Дисертаційна робота має цілком логічну структуру, за послідовністю відповідає наведеному у вступі завданням, що дозволяє об'єктивно, цілісно та узагальнено сприймати обсяг проведеного дослідження.

У вступі автор на основі вивчення найважливіших і найновіших джерел літератури обґрунтовує актуальність теми дослідження, достатньо чітко формулює мету, задачі дослідження, визначає практичне значення

роботи, впровадження її результатів в практику, ступінь опублікованості у друкованих виданнях. Об'єкт і предмет досліджень визначені здобувачкою методично правильно. Вступ викладений на 6 сторінках, суттєвих зауважень до викладення вступу немає.

Перший розділ **«Огляд літератури»** складається з п'ятих підрозділів, в якому автором детально проводить аналіз літературних джерел щодо поширеності основних стоматологічних захворювань серед дитячого населення України, детально опрацьовує літературні дані щодо впливу соматичних захворювань на рівень стоматологічного здоров'я у дітей. Окремий підрозділ присвячений аналізу існуючих даних про недосконалий остеогенез та його позаскелетні прояви, зокрема в локусі зубо-щелепної системи. Всебічно і повно описані найбільш фактори ризику стоматологічного здоров'я та шляхи їх корекції, їх переваги та недоліки.

В цілому, перший розділ викладений досить інформативно, написаний змістовно з висвітленням дисертантом проблем що вивчалися. Суттєвих зауважень немає.

Другий розділ **«Матеріали та методи дослідження»** присвячений загальній структурі проведеного дослідження викладено на 22 сторінках друкованого тексту. Автором надана загальна характеристика обстежених осіб, клінічні методи дослідження, характеристика запропонованого лікувально-профілактичного комплексу. Детально представлений дизайн дослідження. Розділ містить 1 рисунок та 7 таблиць. Суттєвих зауважень до розділу 2 немає, але інформацію щодо підрахунку відомих індексів можна було б скоротити, обмежившись лише посиланням на літературне джерело або автора.

Третій розділ складається з 10 підрозділів, у яких автором наведені результати обстеження 32 дітей із НО та 50 практично здорових дітей. В обох групах за даними анамнезу та аналізу медичних карт вивчено пре-, анте- та постнатальні фактори ризику. При обстеженні дітей вивчали поширеність та інтенсивність карієсу, стан гігієни порожнини рота, поширеність та структуру захворювань пародонта та СОПР та потребу в ортодонтичному лікуванні. Проведено ґрунтовний статистичний аналіз впливу виявлених факторів ризику на стан стоматологічного здоров'я дітей з НО. Розділ викладено на 46 сторінках машинописного тексту. Наприкінці розділу автором представлені висновки та перелік публікацій матеріалів розділу. Розділ вдало ілюстровано 27 рисунками та 19 таблицями.

До зауважень по розділу слід віднести наявність в тексті окремих граматичних та орфографічних помилок та доволі деталізований розподіл на підрозділи, деякі з яких можна було б об'єднати, наприклад 3.5 та 3.6., що присвячені оцінці показників карієсу зубів.

У четвертому розділі, що складається з 2 підрозділів, автором представлені результати біохімічного аналізу ротової рідини, а саме, визначення показників вмісту кальцію, фосфору, кислої й лужної фосфатази, малонового діальдегіду і каталази у дітей з НО; проведено порівняння таких з біохімічними показниками здорових дітей. Отримані результати свідчать про

низький мінералізуючий потенціал ротової рідини та розбалансованість Ca/P співвідношення, як найважливішої мінеральної складової та буферної ємності ротової рідини у дітей із НО. Підвищений рівень ЛФ у ротовій рідині, а також недостатній рівень антиоксидантного захисту порожнини рота та інтенсивний перебіг процесів перекисного окиснення ліпідів у дітей із НО, підтверджений достовірним рівнем підвищення МДА, створює істотний ризик стоматологічному здоров'ю дітей із НО та потребує корекції.

У другому підрозділі «Вивчення мікробіологічних показники ротової рідини у дітей із недосконалим остеогенезом» автором отримані результати що свідчать про досить високий ризик виникнення карієсу саме за рахунок граничної до критичної концентрації *Streptococcus mutans* та *Lactobacillus spp.* у дітей з НО. Виявлення таких пародонтопатогенів як *Treponema denticola*, *Actinobacillus actinomycetemcomitans* та *Porphyromonas gingivalis* у дітей із НО у вигляді монокультур та в доклінічній концентрації, свідчить про високий ризик виникнення пародонтиту з віком. Такий несприятливий збіг факторів ризику у дітей із НО повинен викликати прискіпливу увагу фахівців та потребує контролю та корекції.

Розділ викладений на 10 сторінках друкованого тексту, містить 5 рисунків та 3 таблиці. Зауважень до розділу немає.

В п'ятому розділі, викладеному на 9 сторінках машинописного тексту автором на підставі отриманих результатів дослідження стану стоматологічного здоров'я біохімічного складу ротової рідини та стану мікробіому порожнини рота у дітей з НО обґрунтовано розроблений лікувально-профілактичний комплекс, представлено результати його застосування, проведено всебічний аналіз стану стоматологічного здоров'я даних пацієнтів в динаміці лікування. Розділ містить 6 таблиць та один рисунок. До зауважень по розділу слід віднести наявність в тексті окремих граматичних та орфографічних помилок

В розділі «Аналіз і узагальнення результатів дослідження» наведене детальне узагальнення та обґрунтоване обговорення результатів клінічних та лабораторних досліджень. Представлений матеріал систематизований, проаналізований, що є свідченням компетентності автора в інтерпретації отриманих результатів дисертаційного дослідження, співставити їх результати з відомими показниками досліджень інших науковців.

Висновки логічно витікають із завдань дослідження, переконливі, аргументовані разом з тим висновки бажано дещо скоротити.

Практичні рекомендації мають чітку спрямованість на практикуючого лікаря стоматолога.

Список використаних першоджерел містить 227 літературних джерел вітчизняних та іноземних авторів, що відповідають темі проведених досліджень. Серед літературних джерел присутня деяка кількість публікацій, датованих минулим сторіччям, але посилання на них є цілком обґрунтованим та необхідним, оскільки вони є фундаментальними.

Слід зазначити, що зроблені незначні стилістичні помилки, зауваження й недоліки, не є принциповими, мають суто технічний характер й рекомендаційне спрямування, тому вони не знижують наукової цінності дисертаційної роботи.

Проведене дослідження відповідає вимогам доказової медицини. Отримані дисертанткою результати мають теоретичне й практичне значення для наукової і практичної стоматології.

У дисертаційній роботі автором досить інформативно представлені отримані при проведенні досліджень результати. Для уточнення хотілось би отримати відповіді на наступні питання:

1. У Вашому дослідженні беруть участь лише 32 дитини із НО. Чому не більша кількість?

2. Чому діагноз недосконалого дентиногенезу Ви визначали тільки за клінічними ознаками, не використовуючи дані рентгенологічних досліджень?

3. Чому, на Вашу думку, тільки у 4 дітей визначено ознаки недосконалого дентиногенезу І типу, хоча за даними літератури таке ураження може зустрічатись навіть у 50% дітей з НО?

4. Ефективність запропонованого лікувально профілактичного комплексу Ви оцінювали через 10-14 місяців. Обґрунтуйте Ваш вибір таких термінів.

5. У п'ятому розділі, ви робити висновок, що «.... традиційні лікувально-профілактичні заходи хоча і сприяють певному покращенню стану стоматологічного здоров'я, але не відбувається повна елімінація патогенних мікроорганізмів та стале відновлення мікробіоценозу порожнини рота, що, у свою чергу, не призводить до довготривалих стабільних позитивних зрушень за основними показниками стоматологічного здоров'я». З чим пов'язані такі результати?

Заключення.

Дисертаційна робота Ходзінської Ірини Романівни «Стан стоматологічного здоров'я у дітей з недосконалим остеогенезом та шляхи корекції» на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 22 Охорона здоров'я за спеціальністю 221 Стоматологія носить характер завершеної, кваліфікованої і самостійно виконаної на сучасному рівні науково-дослідної роботи, якій притаманний високий науково-методичний рівень та вирішує практичне завдання стоматології – підвищення рівня стоматологічного здоров'я у дітей з недосконалим остеогенезом шляхом вивчення особливостей їх стоматологічного здоров'я дітей, визначення комплексу факторів негативного впливу, патогенетичного обґрунтування та створення індивідуалізованих програм профілактики стоматологічних захворювань у даної категорії пацієнтів.

За своєю актуальністю, метою та завданням дослідження, достовірністю та обґрунтованістю отриманих результатів, висновків та практичному значенні дисертаційна робота повністю відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 06.03.2019 № 167 та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, та може бути представлена до захисту у спеціалізованій вченій раді, а її Ходзінська Ірина Романівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 221 Стоматологія.

Опонент

**доктор медичних наук, професор,
завідувачка кафедри
дитячої стоматології
ВПНЗ «Львівський медичний університет»**

Пиндус Т.О.